

اسلاووی ژینزک هنر امر متعال میتدک

درباره «بزرگراه گمشده» دیوید لینچ

ترجمه مازیار اسلامی

فهرست مطالب

۷	هنر متعالی مبتذل اسلاووی ژیزک
	هنر امر متعالی مبتذل
۱۹	درباره «بزرگراه گمشده» دیوید لینچ
۲۱	۱. تخطی ذاتی
۲۹	۲. کنش زنانه
۳۸	۳. خیال‌پردازی متلاشی می‌شود
۵۰	۴. سه صحنه
۶۰	۵. نوار [ضبط‌شده] نفرت
۶۸	۶. پدرها، همه‌جا پدرها
۷۵	۷. پایان روان‌شناسی
۸۳	۸. سایبر اسپیس میان انحراف و ضایعه
۸۸	۹. آینده کامل در تاریخ هنر
۹۳	۱۰. ساختن خیال‌پردازی بنیادین
۱۰۱	فیلم‌های مورد اشاره در کتاب

هنر متعالی مبتذل اسلاووی ژیزک

مارک ویژارک*

اسلاووی ژیزک یکی از بزرگ‌ترین متفکران زمانه ماست. مفسران این متفکر اسلوونیایی را در مقام «درخشان‌ترین شارح روانکاوی و در حقیقت شارح نظریه فرهنگی به‌طور اعم در چند دهه اخیر اروپا»^۱ ستوده‌اند. سهم نوآورانه ژیزک در تاریخ روشنفکری غرب در تلفیق فوق‌العاده‌ای است که او از نظریه روانکاوی لاکان، فلسفه قاره‌ای (و به‌طور اخص قرائت‌های ضدماهیت‌باورانه‌اش از هگل) و نظریه سیاسی مارکسیستی ارائه کرده است. او به‌وضوح این اندیشه متعالی را با نمونه‌هایی برگرفته از ادبیات و فرهنگ عامه‌پسند ترسیم می‌کند که نه تنها شکسپیر، واگنر یا کافکا را دربر می‌گیرد، بلکه فیلم *نوار*، سریال‌های آبکی تلویزیونی، کارتونها و لطیفه‌های مستهجنی را نیز شامل می‌شود که در حوزه ابتذال قرار دارند. ژیزک می‌نویسد: «فقط زمانی نسبت به درک

* Marek Wieczorek

1. Terry Eagleton, "Enjoy"! book review of Žižek's *the Invisible Remainder: An Essay on Schelling and Related Matters, The Plague of Fantasies, and The Abyss of Freedom*, London Review of books, 27 November 1997.

خودم از برخی مفاهیم لاکانی متقاعد می‌شوم که بتوانم آن مفاهیم را به نحوی مطلوب به بلاهت ذاتی فرهنگ عامه‌پسند ترجمه کنم.^۱ هنر امر متعالی مبتذل: «دربارهٔ بزرگراه گمشده» دیوید لینچ به گونه‌ای منحصر به فرد نمایش چشمگیر موضوعاتی است که گاه از چارچوب فیلم دیوید لینچ فراتر می‌رود، و در حوزه‌های نظریهٔ فیلم، اخلاق، سیاست و سایبر اسپیس* نیز کندوکاو می‌کند.

برخلاف قرائت‌های رایج که فیلم‌های لینچ را تلمیحات تاریک‌اندیشانهٔ «عصر نو» به شیفتگی معنوی و مسالمت‌آمیز قلمداد می‌کنند که شالودهٔ نیروهای نامعقول است، و یا آنها را اقتباس پست‌مدرن پیچیده‌ای از کلیشه‌ها تعبیر می‌کنند، ژیزک اصرار دارد که لینچ را جدی بگیریم و این برای ژیزک، به این معناست که لینچ را از دریچهٔ نظریهٔ لاکان قرائت کند. لاکان ژیزک لاکانِ پسا ساختارگرایی و نظریه پرداز دال سیال نیست، بلکه لاکان امر واقعی** است، یعنی نخستین مقوله در سه‌گانهٔ مشهور لاکانی امر واقعی، امر خیالی*** و امر نمادین****. امر واقعی که پیش از دیگر مفاهیم لاکانی مورد توجه قرار گرفته است، در عین حال مبهم‌ترین آنها نیز هست، چرا که ذاتاً درک‌ناپذیر است و نمی‌تواند سنخیت چندانی با نظم نمادین زبان و ارتباط (تاروپود زندگی روزمره) داشته باشد؛ ضمن اینکه به حوزهٔ امر خیالی نیز تعلق ندارد که قلمرو تصاویری***** است که ما با آن همانندسازی می‌کنیم و توجه‌مان را به خود جلب می‌کنند. به‌زعم لاکان، خیال‌پردازی***** پایهٔ اصلی «درک ما از واقعیت» است.^۲ امر

1. Slavoj Žižek, *The Metastases of Enjoyment: Six Essays on Woman and Casuality* (London, Verso, 1994), 175.

* Cyberspace

** The Real

*** Imaginary

**** Symbolic

***** Images

***** fantasy

2. *Ibid.*, 181.

واقعی سوئیه زیرین پنهان و آسیب‌زای* هستی و درک‌مان از واقعیت است و تأثیرات و جلوه‌های آشوب‌گرش در جاهایی نامنتظر و غریب احساس می‌شود: یعنی در امر متعالی لا‌کانی. فیلم‌های لینچ در مورد این نکته‌اند که پشتیبان پایه خیال‌پردازانه** واقعیت همچون دفاعی در برابر «امر واقعی» عمل می‌کند، «امر واقعی» ای که غالباً با دخالت در زندگی‌های قهرمانان بروز می‌کند، آن هم به شکلی اغراق‌آمیز و از طریق خشونت یا افراط جنسی و از خلال رفتار دل‌به‌هم‌زنی که هم هراس‌آور است و هم لذت‌بخش، یا از خلال جلوه‌های غریب نماهای درشت یا جزئیات. طبیعت آسیب‌زا و مرموز موقعیت‌هایی که لینچ خلق می‌کند، موقعیت‌ها را به امر متعالی نیز تبدیل می‌کند.

ژیزک تلقی خود را از امر واقعی لینچی در جایی دیگر و در سکانس مشهور آغازین *مخمل آبی* توضیح داده است: نمایی باز از یک شهر کوچک و با صفای قلب امریکا که در آن پدری سرگرم آب دادن به چمن‌هاست؛ ناگهان پدر به دلیل ضایعه‌ای قلبی بر زمین می‌افتد، درحالی‌که دوربین به شکلی نمایشی روی چمن‌ها و انبوه حشرات ریز میکروسکوپی پرجنب‌وجوش زوم می‌کند. ژیزک می‌نویسد: «کل هستی‌شناسی لینچ مبتنی است بر ناهمخوانی میان واقعیت که از فاصله‌ای امن به آن نگریسته می‌شود، و نزدیکی مطلق امر واقعی به ما. شیوه پایه‌ای لینچ حرکت از یک نمای ثابت از واقعیت به یک نمای نزدیک ناراحت‌کننده است که ذات نفرت‌انگیز لذت، یعنی وجه چشمگیر و برجسته زندگی خلل‌ناپذیر را نشان می‌دهد».^۱ ژیزک متذکر می‌شود که

* Traumatic

** fantasmatic

1. Slavoj Žižek, "David Lynch, or, The Feminine Depression," Chapter 5 of the *Metastases of Enjoyment*, 114. For a similar account, see also Žižek's "The Lamella of David Lynch" in *Reading Seminar XI; Lacan's Four Fundamental*